

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 13 พฤษภาคม 2537

ไตรภพรัฐภาพ

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

สังคมเศรษฐกิจโลกกำลังแบ่งขอยเป็นเขตเศรษฐกิจภูมิภาคจำนวนหลายต่อหลายเขต โดยที่ในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการก่อตัวของเขตเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ทั้งนี้มีความเป็นไปได้สูงที่โลกจะมีเขตเศรษฐกิจขนาดใหญ่ 3 เขต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ โลกกำลังพัฒนาไปสู่การเป็นไตรภพรัฐภาพ (Tripolarity)

เขตเศรษฐกิจขนาดใหญ่ 3 เขตประกอบด้วยเขตเศรษฐกิจยุโรป เขตเศรษฐกิจอเมริกา และเขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก ในบรรดาเขตเศรษฐกิจขนาดใหญ่ทั้งสามนี้ เขตเศรษฐกิจยุโรปปรากฏเป็นรูปเป็นร่างมากที่สุด ในขณะที่เขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิกมีแต่เงาที่ไม่มีร่าง

เขตเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Area = EEA) ปรากฏเป็นรูปเป็นร่างในเดือนพฤษภาคม 2535 เมื่อมีการรวมประชาคมยุโรป (European Community) เข้ากับเขตการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Area = EFTA)

ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community = EEC) ก่อตั้งขึ้นในปี 2500 โดยที่ก่อนหน้านั้นมีการจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป (European Coal and Steel Community) และประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป (European Atomic Energy Community = EURATOM) ต่อมาในปี 2510 องค์การทั้งสามนี้รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเรียกชื่อว่า ประชาคมยุโรป (European Community = EC) ภายหลังมีการจัดตั้งศาลยุติธรรมยุโรป (European Court of Justice) และรัฐสภายุโรป (European Parliament) ประชาคมยุโรปไม่เพียงแต่จะมีการฉีกทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังมีการฉีกทางการเมืองและสังคมอีกด้วย เหตุุดังนี้ ประชาคมยุโรปจึงพัฒนามาเป็นสหภาพยุโรป (European Union) ในเดือนธันวาคม 2536

ส่วนเขตการค้าเสรียุโรป (EFTA) นั้นถือกำเนิดขึ้นในปี 2503 หลังจากที่มีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) สมาชิกดั้งเดิมประกอบด้วยออสเตรีย นอร์เวย์ สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ ปอร์ตุเกส เดนมาร์ก และสหราชอาณาจักร ต่อมาไอซ์แลนด์และฟินแลนด์เข้าร่วม

เป็นสมาชิก โดยที่เดนมาร์ก สหราชอาณาจักร และปอร์ตุเกสถอนตัวไปเป็นสมาชิกประชาคมยุโรป เขตการค้าเสรียุโรปปล่อยให้มีการค้าสินค้าहतฤตอุตสาหกรรมภายในเขตโดยไม่เก็บภาษีศุลกากร แต่ไม่ได้กำหนดอัตราอากรขาเข้าร่วมกันสำหรับสินค้าที่นำเข้ามาจากนอกเขต ขณะเดียวกัน เขตการค้าเสรียุโรปก็ทำข้อตกลงการค้าเสรีหลายต่อหลายเรื่องกับประชาคมยุโรป จนกระทั่งรวมตัวกันเป็นเขตเศรษฐกิจยุโรปในที่สุด โดยที่สวีตเซอร์แลนด์และลิกเตนสไตน์มิได้เข้าร่วมด้วย

ในช่วงเวลา 10 ปีข้างหน้า ยุโรปจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ในด้านหนึ่ง สหภาพยุโรปจะมีการผนึกตัวทางการเมือง ในอีกด้านหนึ่ง เขตการค้าเสรียุโรปจะหล่อหลอมเข้ากับสหภาพยุโรปในทางเศรษฐกิจ โดยที่จะมีการหล่อหลอมทางการเมืองในภายหลัง นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้สูงที่ยุโรปตะวันออกบางประเทศ ดังเช่นโปแลนด์ ฮังการี และรูมาเนีย จะเข้าร่วมเขตเศรษฐกิจยุโรป ดังนั้น เขตเศรษฐกิจยุโรปจึงอยู่ในกระบวนการพัฒนาเป็นอภิมาหรัรัฐทางเศรษฐกิจ

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Area = NAFTA) ในปี 2535 ด้วยการรวมตัวระหว่างสหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาไปสู่เขตเศรษฐกิจอเมริกาในภายหลัง ทั้งนี้มีความเป็นไปได้สูงที่เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือจะขยายตัวไปสู่ละตินอเมริกาและอเมริกาใต้

ในขณะที่เขตเศรษฐกิจยุโรปและเขตเศรษฐกิจอเมริกากำลังปรากฏเป็นรูปเป็นร่าง เขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิกยังเป็นเพียงเงาที่ไม่มีร่าง เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ไม่อยู่ในฐานะที่จะเติบโตเป็นเขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิกได้ เพราะแม้แต่การผนึกเป็นกลุ่มก็ยังเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เนื่องจากโครงสร้างการผลิตของประเทศต่างๆ ในอาเซียนคล้ายคลึงกัน เขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific Economic Cooperation = APEC) อยู่ในฐานะที่จะพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิกได้ แต่การรวมตัวยังเป็นไปอย่างหลวมๆ เนื่องจากเป้าประสงค์ในการรวมตัวแตกต่างกัน ออสเตรเลียซึ่งเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้ง APEC ต้องการให้ APEC เป็นเครื่องมือในการคานอำนาจของสหรัฐอเมริกาในเอเชียแปซิฟิก และเป็นกลไกในการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศของออสเตรเลีย ด้วยเหตุนี้เอง ออสเตรเลียจึงพยายามกันสหรัฐอเมริกาออกไปจาก APEC ตั้งแต่ต้น ส่วนสหรัฐฯ ซึ่งประสบความสำเร็จในการแทรกตัวเข้าสู่ APEC ต้องการให้ APEC เป็นเครื่องมือในการต่อรองผลประโยชน์กับญี่ปุ่น พร้อมทั้งผลักดันให้ APEC เป็นเขตการค้าเสรี แต่ญี่ปุ่นซึ่งมีฐานเศรษฐกิจในเอเชียแปซิฟิกอยู่แล้วไม่ต้องการให้ APEC เป็นเขตการค้าเสรี เพราะจะมีผลในการเปิดตลาดให้สหรัฐฯเข้ามาแย่งชิงผลประโยชน์ในอาณาจักรของญี่ปุ่น

นโยบายของกลุ่มประเทศอาเซียนมีความสำคัญต่อการพัฒนา APEC แต่ภาคีอาเซียนก็มีนโยบายในเรื่องนี้แตกต่างกัน โดยที่มาเลเซียแสดงความไม่ยินดียินร้ายกับการรวมกลุ่ม

APEC ส่วนประเทศอื่นๆก็แสดงความไม่แน่ใจว่า การผลักดันให้ APEC เป็นเขตการค้าเสรี โดยที่มีญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ร่วมอยู่ด้วย จะเป็นประโยชน์ต่อตน

ในขณะที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป พยายามรักษาตำแหน่งสัมพัทธ์ของตนในสังคมเศรษฐกิจโลก ด้วยการขยายเขตเศรษฐกิจภูมิภาค แต่อาเซียนแปซิฟิกยังไม่สามารถก่อตั้งเขตเศรษฐกิจของตนได้ ในสภาพการณ์เช่นนี้ ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปไม่เพียงแต่จะรักษาระยะห่างจากญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในอาเซียน (Asian NICs) เท่านั้น หากยังสามารถวิ่งหนีห่างไกลออกไปอีกได้ด้วย ทั้งๆที่อาเซียนแปซิฟิกเป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพในการจำเรือเติมโตทางเศรษฐกิจมากกว่าภูมิภาคอื่นใด แรงกดดันจากกระบวนการวิ่งไล่กวดทางเศรษฐกิจในสังคมโลก (Catching-up Process) จะทำให้อาเซียนแปซิฟิกรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับเขตเศรษฐกิจยุโรปและเขตเศรษฐกิจอเมริกาในอนาคต

แต่เขตเศรษฐกิจอาเซียนแปซิฟิกจะก่อเกิดขึ้นได้อย่างไร? คำตอบคำถามข้อนี้มีอาจหลีกเลี่ยงการคาดเดาได้

การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจอาเซียนแปซิฟิกจากกลุ่ม APEC เป็นเรื่องยากยิ่ง ความเป็นไปได้ที่มีมากกว่าน่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอาเซียนแปซิฟิกที่มีพื้นฐานวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ถูกครอบงำโดย 'ระบบทุนนิยมจีน' ซึ่งครอบคลุมไม่เฉพาะแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนและไต้หวัน หากยังรวมถึงประเทศที่กลุ่มทุนจีนโพ้นทะเลเข้าไปมีอิทธิพล ดังเช่นสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และไทย แม้แต่มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนามก็มีใช้ช้อยกเว้น ในขั้นแรกแม้จะยังมีไม่มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจอาเซียนแปซิฟิก แต่การขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ในการลงทุนในสาธารณรัฐประชาชนจีนและเวียดนามจะมีผลอย่างสำคัญต่อการเติบโตของ 'ระบบทุนนิยมจีน' เครือข่ายความสัมพันธ์การลงทุนระหว่างประเทศดังกล่าวนี้ย่อมมีผลในการขยายเครือข่ายการค้าระหว่างประเทศด้วย ในขณะที่มีการเติบโตของ 'ระบบทุนนิยมจีน' ญี่ปุ่นได้เข้ามาสู่เครือข่ายความสัมพันธ์นี้ด้วย การผนึกเข้าด้วยกันระหว่าง 'ระบบทุนนิยมจีน' กับ 'ระบบทุนนิยมญี่ปุ่น' จะก่อให้เกิด 'ระบบทุนนิยมตะเกียบ' (Chopsticks Capitalism) อันเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีวัฒนธรรมการใช้ตะเกียบ ภายใต้ข้อคาดคะเนดังกล่าวนี้ ประเทศที่จะเข้าร่วมเขตเศรษฐกิจอาเซียนแปซิฟิกจะประกอบด้วยญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม กลุ่มประเทศอาเซียน และกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในอาเซียน

หากเขตเศรษฐกิจอาเซียนแปซิฟิกเกิดการรวมกลุ่มของประเทศที่มีวัฒนธรรมการใช้ตะเกียบ การรวมกลุ่มจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีผู้นำ คำถามต่อไปก็คือ ใครจะเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มนี้ สาธารณรัฐประชาชนจีนหรือญี่ปุ่น?

ญี่ปุ่นอยู่ในฐานะที่จะเป็นผู้นำได้ดีกว่าสาธารณรัฐประชาชนจีน เพราะญี่ปุ่นเหนือกว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนทั้งในด้านพหุภาษาทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพทางการเมือง ความเป็นไปได้ที่จะมีปัญหาการสืบทอดอำนาจภายหลังมรณกรรมของเต็งเสี่ยวผิงสงครามระหว่างชาติพันธุ์อันเกิดจากปัญหาชนกลุ่มน้อย และความขัดแย้งอันเกิดจากการเติบโตของขบวนการประชาธิปไตย ทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนอาจไม่อยู่ในฐานะผู้นำการรวมกลุ่มได้ อย่างไรก็ตาม แม้ญี่ปุ่นจะพยายามถိบตัวเองขึ้นมาเป็นผู้นำเอเชียแปซิฟิก ก็ยังมีปัญหาอีกว่าประเทศอื่นๆ จะยอมรับความเป็นผู้นำของญี่ปุ่นหรือไม่ ปัจจัยเดียวที่จะจุดปะทุการรวมเขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก ก็คือ การที่เขตเศรษฐกิจยุโรปและเขตเศรษฐกิจอเมริกา กลายเป็นป้อมปราการที่สกัดสินค้าเข้าจากนอกเขตอย่างเข้มงวดและรุนแรง ถึงตอนนั้น อานิสงค์ของการรวมกลุ่มจะเป็นเรื่องเห็นได้ชัด

โลกกำลังแบ่งเป็น 3 ก๊กใหญ่ๆ คำถามปฐมฐานที่พินิจคำตอบต่อไปก็คือ โลกที่มี 3 ก๊กนี้จะอุดมด้วยสันติสุข หรืออุดมด้วยความขัดแย้ง